

УДК 615.825:796.035.071.4]:159.98

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Копочинська Ю.В., Шабашкевич О.А.

Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая

В статті розкривається значення та модель психологічної готовності до професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації, надано характеристику компонентів психологічної готовності до професійної діяльності, інтегральні характеристики особистості. Розроблена програма психодіагностичного дослідження. Визначено різноманітність психологічних підходів до дослідження особистості з використанням психодіагностичних методик: методика Айзенка на визначення темпераменту, методика діагностики рівня професійної спрямованості Т.Д. Дубовицької; методика Ціль – Засіб – Результат О.О. Карманова; тест діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі.

Ключові слова: психологічна готовність, професійна діяльність, особистісний, когнітивний, мотиваційний компоненти.

Постановка проблеми. Проблема психологічної готовності до обраної професійної діяльності, постає все більш актуальною в часи, коли особистість прагне до найбільшої самореалізації, а вимоги до результатів професійної діяльності все більше зростають і збільшується конкуренція на ринку праці. Звичайно, люди завжди шукали роботу «до душі», а роботодавці шукали ефективних працівників і не можна говорити про те, що питання відповідності психологічних особливостей людини і її професійної діяльності з'явилися нещодавно, але актуальність даної проблеми сьогодні незаперечна.

В наш час в Україні значно збільшилась кількість людей, які потребують кваліфікованої допомоги фахівців з фізичної реабілітації для відновлення фізичних можливостей після травм та хірургічних втручань, для відновлення працездатності та повернення в соціум до активного життя. У зв'язку з цим проблема психологічної готовності до професійної діяльності фахівців з фізичної реабілітації набуває особливої значущості в науковому і соціальному аспектах.

Фахівець фізичної реабілітації – це сформована і легітимна професія, з особливими професійними аспектами клінічної практики та освіти, що визначається різноманітністю соціальних, економічних, культурних та політичних умов. Але вона є окремою самодостатньою професією. Першою професійною кваліфікацією, отриманою в будь-якій країні, є успішне завершення навчальної програми, якою присвоюється кваліфікація фахівця фізичної реабілітації, надається право використовувати назву цієї професії і працювати як незалежний спеціаліст.

Професійна готовність фахівця є складним, багаторівневим, різноплановим системним психічним утворенням, насамперед особистісним утворенням людини, яке є комплексним відображенням цілої низки особистісних рис і якостей, важливих для успішної та ефективної діяльності. До змісту психологічної готовності входять інтегральні характеристики особистості, що включають в себе інтелектуальні, емоційні і вольові властивості, професійно-моральні переконання, потреби, звички, знання, вміння і навички, здібності. Однак компонентна структура готовності не є загальною для всіх видів діяльності, а визначається структурою конкретної діяльності [7, с. 22–23].

Головним цільовим призначенням фахівця з фізичної реабілітації є організація роботи з метою виявлення рухових дисфункцій та визначення рухового потенціалу для подальшого відновлення порушених функцій організму людини засобами фізичної реабілітації, у тому числі технічними та біотехнічними. Фахівці фізичної реабілітації розробляють і виконують індивідуальний план фізичної реабілітації у співпраці з іншими спеціалістами (лікарями, соціальними працівниками, психологами, вчителями, тренерами) та пацієнтом. Фахівці фізичної реабілітації також проводять наукову, адміністративну, викладацьку та консультативну діяльність.

В основі формування готовності до професійної діяльності лежить становлення професійних умінь особистості, що формуються на основі її властивостей – як вроджених, так і набутих під час навчання та самостійної діяльності. Професійні вміння є результатом поєднання теорії та практики, поєднанням знань з діями і навичками, набутого зі спадковим [7, с. 95–97].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури дав змогу відзначити різноманітність психологічних підходів до дослідження особистості та трактування поняття психологічної готовності, її структури та видів – це наукові положення вчених щодо системного підходу до дослідження особистості (М.І. Дьяченко, К.О. Альбуханова-Славська, С.Д. Максименко, В.В. Москаленко, В.Д. Шадріков, В.О. Моляко та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема формування психологічної готовності студентської молоді до діяльності фахівця з фізичної реабілітації залишається малодослідженою, немає моделі психологічної готовності до проф діяльності фахівця з ФР відкритими залишаються питання пошуку ефективних засобів підготовки висококваліфікованих фахівців з фізичної реабілітації. Це обумовило наш інтерес до проблеми особливостей психологічної готовності до професійної діяльності фахівців з фізичної реабілітації.

Мета дослідження. Головною метою цієї роботи є теоретичне обґрунтування та емпірична перевірка особливостей психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації.

Методи дослідження. У дослідженні використовувались загальнонаукові методи: аналіз і синтез, диференціація і узагальнення, абстракція і конкретизація, індукція і дедукція; спеціальні методи: методика Айзенка на визначення темпераменту, методика діагностики рівня професійної спрямованості Т.Д. Дубовицької; методика Ціль – Засіб – Результат О.О. Карманова; тест діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі; математико-статистичні: описові статистики, t-критерій Стьюдента. Всі розрахунки здійснювались за допомогою статистичної програми SPSS 17.0. та програми Excel 2013.

Дослідження проводилось серед студентів кафедри фізичної реабілітації Міжнародного науково-технічного університету ім. Юрія Бугая. Дослідження було проведено у грудні 2016 року. Всього у дослідженні взяли участь 32 особи, 4 курсу, з яких 20 – дівчата, 12 – юнаки. Середній вік учасників – 21 рік.

Виклад основного матеріалу. Психологічна готовність майбутнього фахівця з фізичної реабілітації є важливим стартовим моментом у діяльності, саме тому визначення її компонентів видається нам значущим [1, с. 26–30].

Ознайомившись з різними структурами феномену «психологічна готовність до професійної діяльності», на нашу думку, доцільно виділити основні взаємопов'язані компоненти, відповідно до діяльності фахівця з фізичної реабілітації. Нами була запропонована модель психологічної готовності до професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації, яка складається з таких компонентів: мотиваційний, когнітивний, особистісний.

Мотиваційний компонент психологічної готовності до професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації – це сукупність мотивів, адекватних змісту діяльності фахівця з фізичної реабілітації, за яких фахівець, як суб'єкт діяльності, реалізує свої цілі, а також система соціальних норм і цінностей, особистісні нахили та емоції, риси характеру, потреба успішно виконувати поставлене завдання, інтерес до діяльності, вміння знайти необхідні ресурси для виконання поставленого завдання, прагнення досягти успіху і показати себе з найкращої сторони, що визначає здатність людини протистояти тиску зовнішніх обставин самостійно, відповідально з опорою на власні можливості [2, с. 42–45].

Когнітивний компонент психологічної готовності до професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації – це система знань, необхідних для успішної діяльності фахівця з фізичної реабілітації.

Особистісний компонент психологічної готовності до професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації – це система особистісних характеристик відношень особистості до себе (самоприйняття, самоцінність, самоповага тощо), відповідний настрій, що забезпечує ефективну професійну діяльність. Фахівець з фізичної реабілітації працює з людьми і тим самим може впливати на хід реабілітації своєю особистістю. Це так званий метод «лікування особистості особистістю» [4, с. 40–47].

Описані компоненти представлені у вигляді моделі психологічної готовності до професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації (рис. 1).

Відповідно до визначених компонентів психологічної готовності (крім когнітивного, змістом якого є система знань з даної професії) ми розробили програму психодіагностичного дослідження, в ході якого отримали наступні результати.

Ми обрали для діагностування суто психологічні конструкти, якими є особистісний та мотиваційний, компоненти.

Рис. 1. Модель психологічної готовності до професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації

На підставі виділених нами компонентів психологічної готовності до професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації нами були обрані такі психодіагностичні методики: тест діагностики рівня професійної спрямованості Т.Д. Дубовицької для визначення рівня професійної спрямованості (мотиваційний компонент) [2, с. 42–45]; методика «Ціль-Засіб-Результат» О.О. Карманова для визначення особливостей структури діяльності особистості (особистісний компонент) [5, с. 126–131]; тест діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі для визначення співвідношення Я-реального та Я-ідеального (особистісний компонент) [7, с. 307–315] та методику Айзенка для виявлення типу темпераменту (особистісний компонент) [6, с. 162–168].

Особистісний компонент був представлений показниками Екстраверсія та Нейротизм, а також Ціль, Засіб, Результат, методикою Т. Лірі.

Нами було виявлено, що досліджувані в своїй більшості мають високий рівень нейротизму (тривожності) та відносяться до екстравертів (спрямовані у зовнішній світ та спілкування (рис. 2).

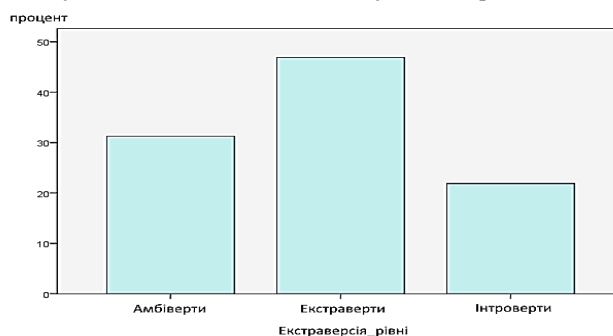

Рис. 2. Відсотковий розподіл прояву екстраверсії-інтроверсії серед студентів спеціальності фізичної реабілітації

При співвідношенні Я-реального та Я-ідеального статистичної різниці між показниками Я-реального та Я-ідеального не виявлено. Майбутні фахівці з фізичної реабілітації адекватно співвідносять Я-реальне з ідеальними уявленнями про себе та мають адекватну самооцінку (рис. 3).

Рис. 3. Я-реальне і Я-ідеальне студентів спеціальності фізична реабілітація

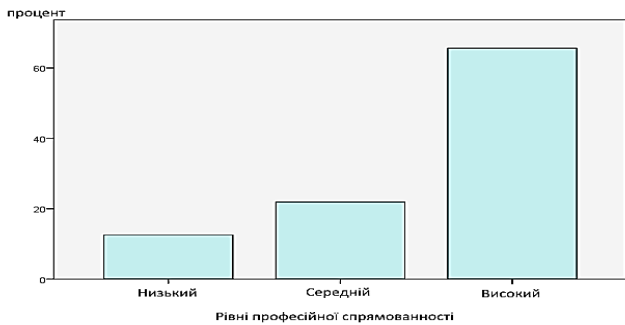

Рис. 4. Відсотковий розподіл рівнів професійної спрямованості серед студентів-реабілітологів

Всі ці характеристики позитивно співвідносяться з психологічною готовністю до професійної діяльності.

Мотиваційний компонент ми досліджували через визначення рівнів професійної спрямованості. Респонденти в більшій мірі мають високий рівень професійної спрямованості, що є хорошим результатом. Мотивовані фахівці вкрай важливі для отримання високих показників

ефективності та результативності професійної діяльності (рис. 4).

Висновки і пропозиції. Отже, аналіз компонентів психологічної готовності до професійної діяльності дав нам змогу сформулювати наступні висновки.

Знаючи зміст та структуру психологічної готовності до професійної діяльності в загальному плані, з одного боку, і специфіку роботи фахівця з фізичної реабілітації – з іншого, ми спробували створити авторську модель психологічної готовності до професійної діяльності фахівця з фізичної реабілітації.

Психологічна характеристика фахівця з фізичної реабілітації пов'язана з відносно сталою структурою професійної самосвідомості, цілісною системою професійно значущих соціально-психологічних якостей і здібностей людини, як носія професійної Я-концепції, професійних норм, правил, традицій, етики, цінностей, культури, характерних для професії як соціально визнаного інституту.

Мотиваційний компонент сформований та має високі рівні, що, безумовно, позитивно впливає на ефективність професійної діяльності.

Особистісний компонент відповідно до психологічної готовності сформований не повністю, частково. Високий рівень нейротизму та не оптимальний результат щодо постановки цілі не співвідносяться з психологічною готовністю до діяльності; ці показники можуть негативно впливати на професійну діяльність фізичних реабілітологів.

Доцільним вважаємо впровадити до навчального процесу підготовки фахівців з фізичної реабілітації розроблені нами рекомендації щодо підвищення рівня психологічної готовності. Зокрема, ввести психологічний супровід студентів, включити в навчальну програму тренінги особистісного зростання, цілепокладання та стресостійкості.

Список літератури:

1. Герцик М.С. Вступ до спеціальностей галузі «фізичне виховання і спорт»: підручник / М.С. Герцик, О.М. Вацеба. – Харків: «ОВС», 2005. – 240 с.
2. Дубовицкая Т.Д. Методика диагностики направленности учебной мотивации // Психологическая наука и образование. – 2002. – № 2. – С. 42–45.
3. Дьяченко Т.В., Подройко А.В., Бугеря Т.Н. Применение методов активного обучения при подготовке специалистов по физической реабилитации // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. Наук. Пр. За ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХІІ), 2004. – № 16. – С. 54–57.
4. Кукса В. Переорієнтація професійної самосвідомості студента-фізичного реабілітолога / В. Кукса // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2002. – № 4. – С. 40–47.
5. Малкина-Пых И. Г. Психосоматика: Справочник практического психолога. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 992 с. (С. 126–131).
6. Практикум із загальної психології: навч. посібн. Для студ. ВНЗ авт.-укладач О.Д. Кайріс. – К.: ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – 252 с.
7. Рабочая книга практического психолога. Пособие для специалистов, работающих с персоналом / под ред. А.А. Бодалева, А.А. Деркача, Л.Г. Лаптева. – М., 2002.

Копочинская Ю.В., Шабашкевич Е.А.

Международный научно-технический университет имени академика Юрия Бугая

ОСОБЕННОСТИ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИИ

Аннотация

В статье рассматривается значение и модель психологической готовности к профессиональной деятельности специалиста по физической реабилитации, наведена характеристика компонентов психологической готовности к профессиональной деятельности, интегральные характеристики личности, разработана программа психодиагностического исследования. Определено разнообразие психологических подходов к исследованию личности с использованием психодиагностических методик: методика Айзенка по определению темперамента; методика диагностики уровня профессиональной направленности Т.Д. Дубовицкой; методика Цель – Средство – Результат О.О. Карманова; тест диагностики межличностных отношений Т. Лири.

Ключевые слова: психологическая готовность, профессиональная деятельность, личностный, когнитивный, мотивационный компоненты.

Kopochynskaya Yu.V., Shabashkevich O.A.

Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University

FEATURES OF PSYCHOLOGICAL READINESS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY OF FUTURE SPECIALISTS ON PHYSICAL REHABILITATION

Summary

A value and model of psychological readiness for professional activity of specialist of physical rehabilitation are considered in this article, description of components of psychological readiness for professional activity is pointed, integral personal characteristics, the program of psychodiagnostical research is elaborated. Are defined the variety of the psychological approaches for the study of personality using psychodiagnostical methodologies: Eysenck's method for determination of mettle; method of diagnosing the level of professional orientation by T.D. Dubovitskaya; method of Object – Means – Result by O.O. Karmanov; test for diagnosis of interpersonal relationships by T. Leary.

Keywords: psychological readiness, professional activity, personality, cognitive, motivational components.